

Проф. др Димитрије М. Калезић

РЕЛИГИЈА ОТКРИВЕЊА

Апстракт. У раду је ријеч о откривењу као процесу и као садржају који од натприроднога Бога долази у природни свијет – човјеку, слици Божјој. Откривење је постављено и схваћено као дијалог између Бога и човјека.

Кључне ријечи: човјек – Бог; питање – одговор; процес – садржина; чување његовог идентитета кроз интерпретацију.

Поред чисто историјских религија (какве су религије старога Истока) и религијских сурогата (какви су фетишизам, магија или мађија и бројни други) имамо као неупоредиво потпунији облик религије – религију откривења* (или старијим изразом – откровења).

Док у чисто историјским религијама имамо само један извор религије – човјека као субјект и носиоца њеног, дотле у религији откривења имамо два субјекта религије – примарни њен извор, натприроднога личног Бога, и њен секундарни извор, природнога, тј. створенога, такође личног човјека. У природној, религији имамо религију у субјективномоме и психолошком смислу ријечи, а у религији откривења имамо религију и у објективномоме смислу ријечи: лични човјек се обраћа, због недоумица за решење бројних питања духа у оквиру својих природних могућности, натприродноме Богу који на та питања адекватно одговара – али са једнога надљудског нивоа. Зато су ти одговори сами

* Овај израз захтијева објашњење. Овдје имамо типичну диглосију: два израза истога значења, али различитог поријекла, оба добијена, као именице-изведенице, из пасивног партиципа глагола открити, али један из црквенословенског – ОТКРОВЕНІЄ, откровење, односно српске варијанте – откритвен+ије = откривење. Оба су слична и употребљавају се паралелно. А још старији израз, одн. изведеница из старијег вида трпног придјева глаголског – ОТКРИТ+ІЄ = ОТКРИВЕ употребљава се искључиво у значењу природног откривања, па је – као такав – ово *terminus technicus* у подручју природних наука; такав, овој тематици је непримјерен за тематику откривења/откровења.

собом природноме човјеку недосежни природним моћима, него их добија од Бога уз помоћ самога Бога, прихватајући то понуђено и дато. Настали су услови типичнога разговора у двоје – дијалога, а онда долази до садржаја тога разговора, и самог разговора – то је религија.

Натприродни лични Бог је трансцендентан својој творевини – свијету, и човјеку у њему. Али како је човјек обдарен сликом Божјом која му је имплицитна, а није је створио ни он нити је еволутивним путем настала из саме природе као такве – он, управо тим чим се одликује, превазилази вриједношћу све око себе, и бића и ствари. Дакле, природа и њен садржај не може да у потпуности задовољи потребе човјекова духа. То јесте иманентни разлог његова унутрашњег немира и тежње за разрешењем загонетке свијета и живота из сфере трансценденције.

Лични нестворени Бог својом суштином је трансцендентан свијету као своме дјелу; али он у њему присуствује својим дејствима. Извјесни путеви за откривење, већ су уплањени чином стварања у свијет као објект. Они су најприје највише уложени у самога човјека који је тиме „творац мали најближи божеству“ (Његош) или бог – али не по природи, јер је он и даље твар, творевина, него благодаћу, јер посједује – и свјестан је тога – оно што не посједују друга бића у природи: ни бестјелесни анђели и цио свијет духова, ни материјалне ствари и физичко-хемијска бића.

Дакле, за откривење као вијест и знање са вишега, натприродног нивоа, надлежан је само Бог; али за његово тражење само човјек, јер за то осјећа егзистенцијалну потребу.

Откривење као одговор свјеснога Бића (Бога) свјесноме бићу (човјеку) тече двама каналима: природним и натприродним. Природни ток откривења по коме је цијела космичка грађевина смишљена и планирана, представља нешто што је понуђено људима за истраживање; то је уплањено у природу прије но што је човјек и створен. Зато је космос – космос (украс и ред, поредак, планско дјело) а не хаос – неред који представља одсуство реда и плана. Ред и план не могу настати сами од себе, него као њихов аутор и гарант стоји више свјесно и вољно биће – исто онако као што у сфери наше дјелатности не можемо да замислимо да постоји неко дјело (умјетничко, научно и др.) без свога творца који је прво дао план тога дјела па га је тек остварио. То би, укратко, било природно Божје откривење. Звјездано небо је одушевљавало Канта и оно је собом њему свједочило закон по коме се крећу звијезде, а закон је – то је за Канта био праоснов – гарантовао свога законодавца.

А натприродно?

Натприродно Божје откривење представља допуну овога првог, дату непосредно човјеку. Тим што је човјек у чину стварања обдарен душом која има своје функције и читав унутрашњи свијет, друкчији од природне околине, човјек је већ у самој скици предназначен за комуникацију са својим Творцем – Оцем, Богом.

Спочетка је човјек непосредно у рају општио са Богом. Али будући да је злоупотребом своје слободне воље пао у гријех, он се одвојио од свога Творца, прекинувши везу с њим, али није уништио слику самога Бога у себи, јер би тиме себе унизио и деградирао у раван ствари и бића нижега реда, чисто природног. Тиме би човјек себе деперсонализовао. Уосталом, он за такав „подвиг“ није ни био кадар: себе није створио, тј. извео ни из чега, па не може ни да врати себе у пусто и празно хладно ништа. Он је могао, и то је, фактом пада у гријех, постигао – да удаљи себе од Бога и раскине свој благодатни однос са њим; али није Бог са њиме – значи двострана веза једнострано је прекинута. Зато Бог човјека и свијет у цјелини и даље држи у својој пажњи: он је свезнајући и свевидећи. Човјек би побјегао од њега (види одређене *Псалме Давидове* и смисао пјесме *Савест* од Виктора Игоа или Његошеве поеме *Црногорац к свемогућем Богу*, или *Поеме о Богу* од Гаврила Романовича Державина). Дакле, жигови нечега ононостраног што се не задовољава само јелом и пићем, још од пећинских времена па до највиших узлета духа, прожимају биће човјеково.

Послије пада у гријех, човјек је истјеран из раја. У грубој природи на коју је навукао последице гријеха, управо по своме заједничком основу са природом, човјек је огрубио; у свему – деградирао се и духовно, али није лишен способности за духовни и морални чин; а што није чинио напоре у томе смислу и давао резултате, то је ствар која иде у надлежност његове воље. Падом у гријех ништа није у човјеку уништено, али је паралисано и потамњело. Још од времена пострајске деградације која иде до пећинскога подземља, гледајући цивилизацијски, човјек показује незадовољство стањем у коме је, и чини напоре да га превлада. За то он сам собом, својим природним силама, посебно сад кад су паралисане, није био способен. Стога се Бог јавља одређеним људима које бира из њихове средине и саопштава им своју вољу и план спасења. Такав је био први праотац Ноје преко кога Бог саопштава казну за гријехе човјечанства и налаже му како да спасе биране узорке живих бића која се крећу – а преко њих и сву твар – и језгро будућега нараштаја човјечанства – Нојеву породицу (види *Књигу постања* или *Прву Мојсијеву*, гл.6 – 9).

Тек што се вода повукла и водена стихија се смирила, свјетови – људски, животињски, биљни – почињу да се размножавају. То опет траје али се и гријеси намножавају. Зато Бог бира Аврама (I М 15,18) и из његова порода настаће изабрани народ у коме ће да се роди, знатно касније, Мојсије (II М гл. 2) коме ће Бог да саопшти, своје откривење, и даље постепено саопштава његов садржај, стално његујући и јачајући ту везу/однос.

Откривење је тројако: оно представља отварање хоризонта за човјеково излагање из својих природних компетенција, али само духом, да би примио знања о стварима која су изнад његова домета. У питању је откривање онога што је било ретроспективна димензија откривења; затим, откривање смисла живота на којему ће да се темељи срж морала који неће бити обескоријењен и сведен само на пуки обичај, и трећа димензија која се односи на будућност, али не толико временску кроз коју се јављају његови пробљесци, него примарно на постисторијску – на есхатологију; то је перспективна димензија откривења.

Дакле, откривење је једно, јер долази од једнога Бога – творца и промислитеља историје и свијета у цјелини; саопштено је човјеку двама каналима – природним или посредним, и непосредним, преко одређених људи које је сам Бог изабрао, а димензијама је – видјели смо – тројако.

На основу природне свјетлости која се налази у човјеку по основу слике Божје коју овај неутуђиво у себи носи, у народима који су остали изван савеза Бога и Аврама, односно његова потомства – Израилја, и у другим народима је изражавано незадовољство стањем у коме се налази чоек, окован стихијама природе. Ти су појединци показивали велику смјелост духа и испољавали проблеме и комплексе, тражили решења за њих – али, то су само једностране покушаји. Они нам илуструју чињеницу да пали човјек није расходован (онтолошки аспект) и да се није помирио са стањем палости (психолошка димензија) као и факт да је тај човјек своме раду и обичајима тражио дубљи смисао, коријен и залог. Ово с друге стране показује да свезнајући Бог није испуштао из своје пажње ни друге народе, него је и њих припремао за спасење, али је расадник и образац спасења био изабрани виноград Господњи – његов миљеник, Израил. Над Израилем је Бог држао ведрину, али Израил је више пута падао у малодушност и депресију, скретао с правога пута који води спасењу. Зато му шаље поуке и опомене, поруке и заповијест преко пророка, царева и других које бира из њихове средине. Он им даје идеје и вијести, дакле, инспири-

ше их, а они то саопштавају својој генерацији и народу у цјелини људским језиком, разумије се њиховим, јеврејским. Огромна је збирка тих поука записаних као интегрални текстови, или расутих кроз друге књиге. Њих је јеврејска традиција будно чувала и дубоко поштовала. Оне су узборничене у велики корпус који се зове *Књиге, Писма* – односно *Свето писмо*. У питању је збирка књига која је настала у савезу Бога са Аврамом, односно изабраним народом. То је стари савез или завјет. Те књиге су завјетне или религијске, иако ријеч религија није ни употребљена у њима; то из разлога што то није семитска, него латинска ријеч, настала знатно после првих почетака писменог фиксирања ријечи Божје саопштене људима кроз откривење. Настала и држана веза са Аврамом и његовим потомством била је атмосфера у којој су генерацијама и вјековима доживљавана та откривења, и памћена и предавана, а онда дијелом записивана.

Кроз старозавјетно откривење Бог саопштава своју вољу у двијема етапама: законској и пророчкој; оне нијесу супротне једне другој него друга слиједи као виши и финији ступањ поучавања. То је у ретроспективи видио и схватио, из перспективе Христове, ап. Павле кад је рекао да је *Стари завјет* „васпитач за Христа“ (Гл 3, 24). Те двије етапе откривења једноставно се зову закон и пророци – и Христос их тако именује кад их помиње.

Такве су, структурно и формално виђене, и десет заповијести – Мојсијев декалог (II М 21, 2-17). Првих пет се односе углавном на дужности према себи и дате су већином у позитивној форми, а других пет се односе на дужности према другоме и изразито су дате у негативној форми. Зато се скраћено прве зову заповјести, а друге забране.

Цио корпус старозавјетних књига дијели се у четири мање цјелине: књиге законске и историјске, поучне и пророчке. А канон или правило по коме су књиге узборничене је ужи и шири: у ужи иду протоканонске књиге и књиге које су у ужем смислу канонске, и мањи број девтероканонских књига које су такође канонске али мањега значења; ове друге се обично зову неканонске, што не одговара правој значењу ријечи. Ако стварно нијесу канонске, зашто су остале у поштовању као свете, а нијесу чуване као профане?

Онај други израз, природно откривење, ни у ком случају не смијемо схватити као откривење које долази од природе или је својина природе, јер створена и несвјесна природа није кадра за нешто такво. Али ако она није кадра, кадар је њен Творац да преко ње као средства саопштава – прво план створенога дјела, па остало – прво људима који

то истраживањем проналазе, а не стварају; а идеје откривења нијесу ни својина ни дјело природе, него се само преносе преко природе као средства. Зато данашња синтагма, па и реченица: дјело природе – односно Природа се побринула и створила, и сл. потпуно је празна од тога значења него има овај смисао: кроз природу, која је сама по себи несвјесна, то је дао неко свјесни ко је изнад природе, а то је само Бог! У овоме смислу је превасходан став нобеловца Карла Вернера Хајзенберга који каже (у књизи *Физика и метафизика*) да истраживач природе ништа не ствара, нити је то природа створила, него он једноставно, као да је освијетљен с леђа, назире неке трагове и путеве, иде за њима, испитује, упоређује... и свему налази смисао, али не у њему, него смисао открива као виши и дубљи план бића у који је уклопљено ово што он проналази. Тај план је пун смисла, и нема ни разлога ни могућности да схватамо да је у питању ни својство природе у смислу тварне онтологије, ни случајност која је само празна ријеч. Нема мјеста никаквом случају у необухватном подручју Божјега свезнања, него све што постоји створио је Бог, и њему је евидентно.

О откривеној религији *Старога завјета* извор вјере, а то значи учења, морала, васпитања... и свега онога ради чега се живи са смислом, јесте *Свето писмо Старога завјета*. То је огроман зборник књига. Над њима је бдио изабрани народ, преко својих свештеника – спочетка цијело Левијево племе, а касније само изабрана лица, и још више њихових највиших и најпосвећенијих представника и старешина – првосвештеника. Бдило се над сваком графемом: ништа се није смјело мијењати у најдословнијем смислу. Докле је ишла марљивост у томе послужити нам као илустрација текст тих књига, и однос према њему.

Стари јеврејски језик имао је такав начин писања у коме су постојали само конзонанти или сугласници, а без вокала или самогласника. Касније је почело народу да постаје све теже и теже читање таквога текста, па је временом међу непосвећенима постала ријеткост писмен човјек који би са лакоћом читао на своје језику текст без вокала. Настала је жива потреба да се он вокализује.

Да не би дирали у светињу ријечи изворно дате, они су се домислили и вокале објележили само тачкицама поврх и подно текста. Тако је сачувана чистота (не чистоћа!) текста до дана данашњег. Какав је то подвиг који је резултирао из егзистенцијалне жеђи и глади за светињом и вољом самога Бога, може се само донекле претпоставити ако узмемо било који језик – прво свој матерњи – и напишемо неколико реченица само конзонантима. Ко би био способан да то правилно

прочита? Нико. Односно, многи: али колико читача – толико и прочитаних садржаја који један од другогa страшно дивергира, растачући се у бесмисао. Тај пунктирани текст звао се масоретски, по стручњацима који су тај одговорни посао савјесно извршили.

Стари Јевреји су чували појам о недосежној суштини Божјој који је у високој трансценденцији, али и његову блискост њима јер је Бог и ту међу њима. Он је личност с којом се ошпти. Зато његово суштинско или супстанцијално име Јахве, за њих је неизрециво, јер су њихова уста прљава. Стога је вршена супституција или замјена: написано име Јахве, читали су онако како не пише: Елохим, Адонај и сл. Њихове свештене књиге које гласе поруке и поуке светости су свете по своме садржају; оне су обредне и првосвештеник који их употребљава, перу руке прије и послје обреда и читања, како не би светињу књига врховима прстију преносио на несвете предмете и тиме профанисао – обесвешивао. То је обредно прање руку. Лични Бог је неоткривен. Он је код њих у великој мјери *Deus absconditus*. Сјетимо се само разговора Мојсијева са Богом на Синају: на Мојсијево питање шта ћу рећи синовима Израилевим кад им ово саопшти, он је рекао: ја сам онај што јест (II М ЗД4). Преведено на наш савремени начин изражавања то би се рекло овако: тај сам који сам, даље не питај!

Брига Господа Бога о човјеку испољена је непосредно по истјеривању из раја првих људи, Адама и Еве, обећањем о спасењу и спаситељу. Та прва блага или добра вијест зове се протојеванђеље; она гласи: „И још мећем непријатељство између тебе и жене и између сјеме на твога и сјеме на њезина; оно ће ти на главу стајати а ти ћеш га у пету уједати“ (I М 3,15).

То што је тада обећано не прекида се него се наставља и дегује вјековима и генерацијама, а највиши процват то доживљава кроз дјела пророка, људи које је сам Бог бирао и преко њих саопштавао своју вољу и планове. Њих је било више. Неки од њих су то записивали а неки само усмено саопштавали и објашњавали – свако своје нараштају, али и за даља покољења. Неки од пророка су писали читаве књиге. Тако у канону светих књига *Старога завјета* имамо интегрално сачуване текстове дванаесторице такозваних малих пророка и четворице великих. Који је мали а који велики пророк, највише се то оквалификовало према обиму књига које су читали и угледу који су имали за живота – али великих пророштава имамо и код ових тзв. малих пророка. Зато израз „мали пророк“ уопште не значи да је тај пророк прорицао мале или мање важне догађаје. Углавном, главна тема прорицања био је

Спаситељ – његова личност, догађаји из живота, вријеме и мјесто његове појаве и збивања тих догађаја, и сл.

Ни пагански свијет није остао ван Божје пажње и бриге. Све источњачке религије, а онда новије религије – Грчке и Рима – имају, будући природне и историјске, усмјереност према нечему и некоме кога очекују. Појава великих умова у појединим народима који су блеснули идејом и ријечју, превазилазећи домет очекивања у своме народу, јасан је показатељ, да у људима старих народа и исповједницима тих религија, одн. митологија, постоји подлога која није само тварна, физичкохемијска реалност, него и нешто више; и то више не задовољава се само јелом и пићем које је материјална храна, него тражи храну друге врсте – духовну, иштући нешто изнад духа овога свијета у коме живи. Значи, Божја свјетлост пробија густе облаке који су одвојили, али није су потпуно изоловали народе изван израиљскога, и блеска у њима. Идеја о спасењу и спаситељу кроз све њих се провлачи као црвени кончић, и уздиже мисао изнад цикличкога кретања, типичнога за источњачко мишљење. Зато су неки од хришћанских отаца и мислилаца (нарочито Јустин философ и Климент Александријски) назвали велике философе Грчке хришћанима прије Христа; то и јесте основ по коме се ликови неких од њих налазе у нашем фреско-сликарству – у припрати Богородице Љевишке у Призрену, на пример: тамо су приказани Сократ, Платон, Аристотел, Сенека, Плутарх...

Религиозноморално стање човјечанства старога свијета задњих вјекова, особито деценија, све је падало ниже и ниже – тако да се није имало куд ниже силазити. Умјетност и философија, особито грчка, указивале су на то: нарочито су пјесници испољавали незадовољство таквим стањем у народу који је личио све више на једну велику трулеж. Идеја о спаситељу и спасењу, добро развијана и његована у Јевреја, била је богата ток наде који је напајао један народ генерацијама који је за то био изабран: да сачува вјеру у једнога Бога – монотеизам (једнобоштво); а други народи су били у политеизму (многобоштво), али су сви – који више, који мање наглашено – имали идеју о једном Богу; имали су мноштво богова над којима је, у свакоме пантеону и митологији, врхунио по један. Али треба јасно разликовати монотеизам јеврејских пророка у религији откривења, од енотеизма паганских митологија и њихових жречева у природним религијама које и нијесу религије јер човјека не религирају (не повезују потпуно него само психолошки) са Богом. Монотеизам је апсолутан: назив му долази од грчких ријечи монос (један, сам, без других) и Теос (бог), а енотеизам

је релативан: назив му долази од сложенице грчких ријечи -ен -један, и теос – бог. Дакле, монотеизам је учење о једноме Богу (без других), а енотеизам о једноме богу (поред осталих). У питању је појам једнога Бога у апсолутном смислу (монотеизам) и у релативном смислу (енотеизам). Апсолутни један Бог је јединац (без другога) а релативни један бог је један (између осталих). Монотеистички Бог откривења је личан, па му је то лично име и супстанцијални назив, а богови у митологијама су заједничке именице – називи, и сваки има своје посебно лично име: Молох, Зевс, Ра ...

У наше вријеме обично се изједначавају као један модел и иста димензија размишљања – појмови религија и митологија. Неопходно је те појмове што јасније разграничити – ово колико из разлога чисто религиознога доживљаја толико и из разлога чисто научнога излагања.

Религија као непосредна веза или однос, тачније узајамни однос или саоднос, двају личних субјеката, натприроднога Бога и природног човјека који носи у себи имплицирану слику Божју – јесте лични однос. Митологија нема никаквих услова за лични однос, него је у питању типична персонификација, која није ништа друго до приписивање, својстава личности замишљеним бићима која нијесу лична. Митологија, даље, значи персонификацију природе. Њен је домет мали: он уопште не превладава природу. Зато човјекова личност у митологији уопште није успјела да се спасе природне стихије којој робује, јер ни митологија у цјелини њу није превладавала, него је само уопштава, утапајући се у њу.

Кад се напунила „пуноћа времена“ (Гл 4, 4), кад су истекли сви рокови, односно кад су се рокови ишчекивања стицали и сливали према једној временској одредници коју је пророк Данило (пророштвом о седминама) и временски означио – родио се оваплоћени Бог у виду историјски реалног човјека, и то у мјесту пророкованом, у вријеме пророкованих лица, и са много појединости које су поједина пророштва истицала. Тада је дошло до пунога остварења и темпоралних и локалних пророштава.

Социјално стање јеврејскога народа, који је изгубио своју државу и у Христово вријеме представљао је римску провинцију, било је тешко: масе народа ишчекивале су спасење, али политичко, па су пророштва тако многи у народу и схватили.

ИСУС ХРИСТОС – ТЕМЕЉ И ОСНИВАЧ ХРИШЋАНСТВА

Није у питању оснивач религије или можда реформатор, какви су и други, него необичан човјек који је и Бог – тачније: Богочовјек. Зато сам Исус Христос није говорио само о човјеку и Богу, него је сам био човјек и Бог, син човјечји и син Божји, који није говорио о истини, него је сам био Истина – Пут, Истина и Живот (Јн 14,6).

Он је излагао своју науку о ослобођењу и спасењу човјека, а преко њега и свијета у цјелини. Та наука је саопштавала добре или благе вијести; зато се и зове блага вијест, добра вијест – Јеванђеље. (Ово је грчка реч евангелион, адаптирана за разне језике; за наш овако – Јеванђеље). Он сам није био писац и систематичар, иако је знао да чита и пише; али је био пророк и учитељ који се обраћао људскоме срцу и вољи: зато је слушан, и ријечи су његове памћене и понављане. Четворица од његових ученика су накнадно записала, по сјећању, његову науку, проткану дјелима и подацима из његова живота. То су апостоли Матеј, Марко, Лука и Јован; они су написали своја дјела. Ниједно од њих није наука некога од њих, него наука њиховога Господа. Зато је Црква дала наслове њиховима писменим саставима: *Јеванђеље по Матеју*, *Јеванђеље по Марку*, *Јеванђеље по Луци* и *Јеванђеље по Јовану*; ово значи да је то Јеванђеље Христово или радосна наука Христова у интерпретацији свакога од њих појединачно (Матеја, Марка, Луке, Јована).

Говорећи о рођењу и првим догађајима из његова живота, они полазе са различитих становишта: Матеј истиче његово поријекло по људској природи – родослов; Марко почиње са проповијеђу његова претече или претходника Јована Крститеља, Лука са старозавјетним жртвама, а Јован својим прологом узлијеће у орловске висине. Иначе, његово божанско поријекло ни један од њих не истиче посебно, јер он се као Бог стално у вјечности рађа од свога божанског Оца, а привремено се рађа у свијету од своје Мајке, вјечне Дјевојке, Дјеве Марије – Богородице, од које наслеђује људску природу, у свему оригиналну; он ће поднијети страдање због гријеха, али гријех није изворна особина човјекова, него резултат злоупотребљене слободне воље.

На јавну проповијед је ступио кад је навршио пунољетство – 30 година, колико су прописивали тадашњи грађански закони римски. Крштење које је над њим извршио Јован Претеча представљало је његово представљање јавности. Та јавност је била општечовјечанска: не само јеврејска, не само грчка или римска, него општељудска. Постојао је

неспоразум између њега и Јевреја његова времена: они су – кад је ријеч о ослобођењу – очекивали политичко ослобођење, чак и апостоли онога јутра кад су ишли на Голготу и чули вијест о његову васкрсењу (Лк 24,11 – 25).

Као човјек Христос је говорио и учио, ходао и умарао се... а као Бог чинио је чуда: превладавао је закон природе, не нарушавајући га (јеванђелска излагања су пуна примјера, веома упечатљивих).

Вријеме његове проповиједи је трајало кратко: свега три и по године. Био је оптужен код државних власти римских да изазива неред у народу. А нереди је било доста. Многи су се, пратећи вијести старозавјетних пророштава, издавали за христосе или месије (тј. помазанике); такав је био и Јуда бен Хур о коме се последњих двадесетак година гледа филм по цјеломе културном свијету.

Лажно оптужен и монтирано суђен у ослонцу на лажне свједоке, Христос је пострадао: уморен је најстрашнијом казном за коју се тада знало – распет је на крст. То је била казна, односно начин кажњавања, који се примјењивао на најтеже преступнике. У то вријеме Јудеја је била римска провинција. Њен заповједник који је њом управљао у царско име био је Понтије Пилат. Видећи да нема на Исусу никакве кривице, а у питању је био процес интернога јеврејског суда, он је, ради очувања реда у провинцији, јасно рекао пред јерусалимским народом да на Исусу не налази никакве кривице. Предлагао је да о великоме празнику Пасхе пусти, приликом помиловања царскога, Исуса; разјарени народ за то није хтио ни да чује: тражио је смрт Исусову. И распет је са још двојицом страшних преступника на брду Голготи близу Јерусалима, одмах иза градских зидина: зато је његова жртва била васељенског значаја. Умро је и трећи дан васкрсао. Током четрдесет дана јављао се појединцима и већим групама, показујући реалност свога васкрсења. А у четрдесети дан се вазнио на небо у своме прослављеном тијелу, које је било оно исто, али не онакво, него васкрсло. Узносећи се на небо дао је обећање ученицима, а преко њих и људима у цјелини, да их не оставља, него ће бити с њима у све дане до свршетка вијека, што значи – до краја историје. послаће им Духа Утјешитеља, који ће да настави његово дјело – Цркву, као реалну небеско-земаљску заједницу Бога и људи. Вазнесењем је Христос искупио, спасао и рехабилитовао људско тијело и материју уопште; једноставно, апотеизирао га је.

И десети дан послије узношења на небо, Христос испуњава своје обећање: шаље Духа Утјешитеља на апостоле који су били у Јерусалиму, гдје је било окупљено мноштво Јевреја из цијеле Римске Империје.

Био је то празник Педесетнице – централни сабор Јевреја из целог ондашњег свијета.

Одједном су виђени и чувени необични знаци: на људима су се збиле неке новине па су почели да говоре разним језицима које раније нијесу ни учили ни знали. Тај педесетнички дар глосологије представља почетак историјске цркве: основана је Црква као заједница, као тијело – корпус, коме је Глава сам Исус Христос, такође Бог и човјек – Богочовјек.

Његови ученици су имали два круга или броја: ужи – њих дванаест, и шири – седамдесетдвојица. Они су били носиоци прве Цркве, заједно са осталима који су им приступили; а приступили су не само Јевреји, него и други: Грци, Римљани и други. Ученици Христови (апостоли) полазе на проповијед. У Јерусалиму остаје један и оснива своју прву локалну општину или заједницу – то је Јаков, брат Господњи; он је стварно био сродник Христов по човјечанској природи, преко његове мајке Марије. Остали апостоли оснивају своје општине и за сједишта имају редовно велике градове. Тако, хришћанство као нова религија прво хвата коријена у градским срединама, у којима је нарочито његована наука, читана философија и поезија, истицана потреба за спасењем... Зато касније, кад апостоли пишу хришћанским општинама – а те су посланице или писма као цјелине ушле у канон светих књига *Новога завјета* – они редовно пишу општинама великих градова, које су такође биле велике у односу на малоградске или можда сеоске.

Једна од канонских књига *Новога завјета* – *Дјела апостолска* – представља прво поглавље историје Цркве: тамо је ријеч о оснивању Цркве, о првим ширењима хришћанских мисија, о оснивању првих општина, о избору и увођењу у дужност нижих чиновна јерархије или свештенства... Укратко, Црква као цјелина тада се јавља, па се, временом, развија као организам.

Црква се тада види – и таква до данас остаје – као једна, света, саборна, апостолска. Једна је по једној Глави – Господу Исусу Христу, и његово је мистично тијело; света је по транзитивној светости коју добија од свога Оснивача који је супстанцијално свет, и ту светост раздаје кроз свете тајне онима који се у њу добровољно укључују, односно учлањују; саборна је јер се у њој све решава договорно и саборно: заједницом у којој активно присуствује Дух Свети, а апостолска је тиме што су је прво пропшрили апостоли, а онда, кроз вјекове, шири се мрежа и наставља активност њихових настављача.

Цркви прилазе и Јевреји – то су хришћани из јудејства, и други људи из паганских народа – то су хришћани из многобоштва. Међу апостолима се веома рано поставило питање – да ли се у Цркву неминовно мора ући кроз јудејство, или се може ући непосредно из многобоштва; тј. да ли будући хришћанин мора проћи кроз јеврејски припремни стаж, или може непосредно ући у Цркву? Код овога питања била су подијељена мишљења апостола: једни су били за једно, а други за друго. То је – поред осталог – био разлог сазивања првога црквеног сабора – онога у Јерусалиму коме је предједавао мјесни епископ, као домаћин, иако није био никакав старешина над осталим апостолима; то је био јерусалимски епископ – апостол Јаков. Превладало је мишљење да улазак у јеврејство није обавезни пролаз и прилаз Цркви, него многобожац који повјерује у Христа као Бога може непосредно ући крштењем у Цркву и постати њен члан. То је почетак саборске праксе договарања и одлучивања која ће у Цркви остати као њено трајно својство, и представља манифестацију њенога унутрашњег својства. Тај сабор је одржан у Јерусалиму 49. или 51. године по Христу.

Римска империја је била толерантна према религијама и култовима. Стога ни хришћани спочетка нијесу имали никаква проблема. Али да једна религија постане грађанска и јавно призната у Риму, било је обавезно да кип свога врховног божанства стави у римски пантеон. Како хришћани нијесу били идолопоклоници нити су правили своје богове од скупоцјенога или мање скупог материјала, они нијесу ни имали кипова, нити су хтјели да о томе размишљају. Испрва су дјеловали мање више слободно, али већ послје Апостолског сабора ускоро против њих устају масе народа, спонтано и без неке организације; нешто касније, почиње и државна власт, гонећи их организовано. Ти погроми ће да трају све до првих година IV века.

Историја Цркве се дијели у три периода: I од почетка до 313. године, II од 313. до 1054, а III од тада до сада.

I период је познат под именом као катакомбски. То је вријеме љутога гоњења хришћана, због чега су и били сматрани за *collegium illicitum* и налазили су се у илегалу: састајали су се ради богослужења на скривеним мјестима, ван градова, у катакомбама и сл. И многобожачке масе и државна власт их гоне. О томе имамо и у белетристици: *Quo vadis* Х.Сјенкјевића. За то вријеме постепено се ствара канон светих књига, али настају и многе неканонске и квазиканонске књиге; заводи се литургијска пракса, која није ништа друго до наставак Христове тајне вечере (Лк гл.22) и оприсутњење Христа међу онима који вјерују у њега као

Бога. У тима првим вјековима има много мученика за вјеру који су у ствари свједоци вјере; њихови гробови и тијела, тј. св. мошти (=моћи) су, у поштовању. Неиструли остаци тијела, или цијела тијела која није су подлегла закону распадања материје, представљају предзнаке и свједочанства васкрсења у које је хришћанство првих вјекова снажно вјеровало. На гробовима мученика и у близини њихових мошти служе се службе, и њихов култ полако почиње да се развија – све у дубокој илегалности и страху од римске власти.

Кад је цар Константин дошао на власт, он је у Милану 313. године издао свој чувени едикт или указ којим се хришћанство у погледу легалности изједначава са осталима јавним друштвима у Империји. Оно брзо излази из илегалности и постаје јавна појава која све више добија на популарности, па се његов број из дана у дан увећава – тако да десет година касније (323) оно има потпуно јавни статус, а државна религија цијеле Римске Империје постаје 380. год. под Теодосијем Великим; а Империја је – то је познато – држала територије средоземнога базена у ширем смислу, и Блискога истока.

Период апостолских ученика и њихових ученика већ даје резултате теолошке науке; они су оскудни, неразрађени, код многих од њих не много књижевно саопштени и разуђени, али... они се већ јављају. Све ће то да добије полет у наредноме периоду.

II период представља пуну слободу хришћанства. Као такав, он ће убрзо да испољи своје резултате. Црквено учење које се раније развијало у строгој илегалности, сад се јавно дискутује. Долази до разногласица, неслагања, супротстављања... Многи су га мијешали са гностичким и тако је дошло до погрешнога схватања, управо због гностичких натрупа. Два центра раније философске учености – Александрија и Антиохија – развијају увелико и теолошку хришћанску ученост; из њих ће, зависно од тога у каквом су стилу његовале и развијале своју науку, да се јаве извјесна крива учења: заблуде или несвјесно погрешна учења, и јереси или свјесно и намјерно искривљена учења о појединим питањима хришћанске вјере.

Хришћанство напредује и јача. Од 380. године оно је државна религија, и оно је убрзо имало свој први сабор – Први васељенски сабор Цркве, који је одржан у Никеји 325. године. То је био сабор епископа цијелога хришћанског свијета – и источнога и западнога његовог дијела. Он у свему представља продужетак црквене саборске праксе започете у Јерусалиму и половини I вијека. Како су тада тамо била повод, узрок и тема сабора питања од виталнога црквеног значаја – тако ће да

то остане у Цркви и кроз наредне вјекове: само догматска питања могу узроковати сазив васељенскога сабора; истина, уз њих се, као секундарна, терцијална или каква даља третирају и друга од општега интереса Цркве (дисциплинска, административна, култна, практична и др.).

Како је тада хришћанство ухватило маха, оно ће, попут стихије, као каква лавина да крене даље; изузетак чини кратки период од 361 – 363. године кад Римском Империјом влада цар Јулијан који је отпао или одступио од хришћанства (зато се зове Одступник или Отпадник). О његовој владавини, краткој и антихришћански упечатљивој, пише класик руске литературе Д. С. Мерешковски (у роману *Смрт богова – Јулијан Отпадник*). Цар је био хришћанин, али који је одбацио хришћанство; био је философски веома образован (његове философске списе имамо у преводу на наш језик). По философској оријентацији је био неоплатоник сиријске школе.

ВАСЕЉЕНСКИ САБОРИ ЦРКВЕ

У Цркви постоје двојаки сабори: помјесни и васељенски; помјесни сабори Цркве су сабори Цркве са једног ужега или ширег подручја, а васељенски – са подручја цијеле Цркве. Одлуке сабора су у примјени гдје су донесене: помјесних помјесно, а васељенских – по цијеломе настањеном свијету, гдје Цркве има (израз васељена – значи настањена или насељена област; у Грка постоји израз икумена, што значи област „накућена“, дакле – подручје цивилизације; тај израз преузимају и Латини, али у класичној форми: екумена).

Хришћанска једна неподијелена Црква имала је седам васељенских сабора, а помјесних више; кад би одлуке помјеснога сабора примио васељенски сабор, оне су аутоматски добијале васељенски карактер и значење. Сваки од васељенских сабора је имао као свој узрок неку јерес. Јереси је и раније било, али није било услова за јавно расправљање и сазивање сабора. Сад, у овом периоду, то иде друкчије. Јереси су двојаке: антитринитарне (противтројичне) и христолошке (које су се односиле на Христа као Бога и човјека); изузетак је чинило духоборство (против Духа Светога) које представља Македонијев продужетак Аријева погрешног учења о Христу.

I васељенски сабор је одржан 325. године у Никеји, а узрочник му је био александријски свештеник, родом из Сирије, образован у Антиохији – Арије; он је био веома образован, одличан проповједник,

философ и пјесник. Као проповједник, имао је великога утицаја на масе – у томе и јесте његова тежина. Он је гностичко схватање спајао са хришћанским, и никако није прихватао црквено учење да је Исус Христос Син Божји – Бог, него само најсавршенији створ Божји. Он је Богу Оцу син као и други људи: на човјека Исуса Бог шаље еона Христа и тако имамо Исуса Христа који тако постаје најсавршенији створ Божји, али није Бог. Овакво његово учење је осуђено на сабору и он је прогнан у Илирик, у град Мурсу (данашњи Осијек): одатле се, покајан, враћа и бива примљен поново у Цркву, а онда у Сардики (Софији) па у Цариграду, али је требало да коначно буде примљен у матичној црквеној заједници Александрији, која га је искључила из своје средине.

II васељенски сабор одржан је 381. године у Цариграду. На њему је расправљано питање о Светоме Духу. Наиме, јеретик Македоније почео је, настављајући Арија, да погрешно учи о трећем лицу Свете Тројице – Св. Духу: као да је он нижи од Христа, па пошто је Христос нижи од Бога Оца, како је учио Арије, тако је Дух Свети нижи од Бога Сина – и он је као његов „унук“. И ово је учење осуђено. Резултат двају првих васељенских сабора је *Символ вјере*: први, дужи дио односи се на учење о Богу Сину, а други, краћи на учење о Богу Духу Светом – да би било даље, само набрајањем, наведено још неколико ставова из учења вјере.

III васељенски сабор је изазвао цариградски патријарх Несторије. Он је рационалистички пришао питањима вјере, јер се школовао у Антиохијској богословној школи која је у погледу метода рада стајала под утицајем тамошње философске школе, а ова под ауторитетом и стилем размишљања Аристотела – док је она у Александрији била под Платоновим ауторитетом. У Александрији је било у примјени метафоричко и симболичко тумачење вјере и текста *Св. писма*, а у Антиохији – рационално и систематско. Несторије, који је био веома образован, почео је погрешно да учи: како Богородица није Богородица, него човјекородица – она није, по њему, родила Бога него само човјека.

Против овога учења и његовог аутора, као и његових присталица, би сазван сабор у Ефесу 431. године. Сабор је осудио јерес и јеретике, искључио их из Цркве и донио своје мериторно учење, интерпретирајући, и дајући у формулацијама, црквено Предање и Писмо.

IV васељенски сабор је одржан у Цариграду, односно у његовој непосредној близини, у Халкидону 451. године. Наиме, у Цариграду је вођена огорчена борба између православних и несторијеваца. На челу те борбе налазио се цариградски архимандрит који је боравио на двору

– Евтихије. Он је потицао из Александријске богословске школе, и борио се против несторијевске јереси и антиохијскога начина размишљања – пао је у супротну крајност: двије природе, човјечанска и божанска, у Христу су се, од његова оваплоћења, слиле у једну – божанску. То је била јерес монофизитизма – учење о једној природи у Христу.

Сабор је изразио православно учење да су двије природе у Христу сједињене „недјељиво, несливено, непромјењиво и неизмјењиво“. Источне византијске провинције су прихватиле монофизитство, а с њима и Етиопија, Копти и др., а не дителитство (= учење о двије природе).

V васељенски сабор је сазван у Цариграду 553. године због три поглавља или теме: списи Теодора Мопсуетијскога (из Мопсуетије у Шпанији) па Теодорита Кирскога и Иве Едескога. Ови су списи својим темама и обрадом узнемиравали Цркву, јер су имали несторијанске тенденције.

VI васељенски сабор је одржаван читаву годину дана, разумије се са краћим прекидима: од 7. новембра 680. па до 16. септембра 681. године. Имао је 18 сједница и осудио је монотелитску јерес која је, практично, варијанта и наставак монофизитске; монотелитство је учење о једној вољи у личности Христовој, док је монофизитство било учење о једној природи у његовој личности.

Пошто ова два сабора (V и VI) нијесу донијела никаквих канонских прописа, што је било редовна појава на ранијим саборима, сазван је нови широко организовани сабор – васељенски; али како није имао догматску тему за повод и предмет расправе, он није могао да буде назван васељенским, него је сматран допуном двају претходних васељенских, Петога и Шестог, и зато се зове Петошести; зове се још и Трулски, по трулима или сводовима царскога дворца под којима је држан (691/2).

VII васељенски сабор је држан у Никеји. Сматрало се спочетка да је у питању нешто спољашње; али кад се загледало дубље у проблематику, видјело се да спор у себи крије богословске дубине. У питању је сукоб иконобораца и иконопоштовалаца. И једни и други су били јака религиозна струја, али иконоборци су, сматрајући да се не слика Христос Богочовјек, него само Христос човјек, представљали наставак притајених идеја и тенденција монистичких доктрина хришћанских из минулих времена, које су већ осуђене као јеретичке. Овај сабор је осудио иконоборце и иконофилско учење прогласио за православно, јер реалност оваплоћења Христова може да се слика онолико колико се види – спољашња страна његова лика, исказујући и његову доброту, светост, унутрашње расположење. Сабор је одржан у Никеји 787. годи-

не, али су иконоборачки или иконокластички спорови потресали Византију све до 843. године – док царица Теодора није свечано вратила иконе у цркву у прву недјељу великога и часнога ускршњег поста (Недјеља православља, тако се та недјеља и данас зове у цијелом православном свијету).

Период васељенских сабора је период великога рада Цркве; ово из два разлога: тада су живјели велики богословски мислиоци и тада се и народ егзистенцијално занимао вјерским питањима, која је сматрао животним. У питању су позив и одзиви; истовремено, у питању је кристализација црквенога учења: изазвана античким традицијама и тенденцијама Црква на саборима из свога депозита излаже предање – своје учење које интерпретира и формулише њена саборна свијест. Те формулације се зову догме; оне изражавају дубоко укоријењена увјерења, а нијесу празне формулације. Многи термини античке философије примјењују се у хришћанској теологији, али садржајно измијењени: дошло је до плодне симбиозе античкога и хришћанског. Иначе, догма, одн. догматске формулације, јесте трансцендентна мисао и њена порука, изражена кроз саборну свијест цркве људским језиком – дакле иманентизирана трансцендентна садржина, која је и даље трансцендентна, јер је људска ријеч не обухвата у цјелини.

Овај период сматран је у историји и као период великих отаца Цркве. То је златни вијек патролошке књижевности, на чијем врху стоји највећи хришћански богослов и философ систематичар, који је био и химнограф – Јован Дамаскин.

У IX вијеку византијска империја има веома затегнуте односе са западним свијетом. У ранијим вјековима развијају се центри црквенога живота: Рим на западу, а Цариград, Александрија, Антиохија и Јерусалим на истоку. Епископи два Рима, старога и новог, имају првенства – али само по части: римски на западу, а цариградски на истоку. То је утврдио IV васељенски сабор, али тада већ почиње и утркивање у питању првенства ове двије катедре; а то првенство потпомажу са своје стране политички моменти: оба су града престога.

Сад, кад се у овоме (IX) вијеку јави у примјетним концентрацијама на границама византијске империје нови етноелемент – Словени, Византија шаље своје мисионаре. Њихово дјело ће бити крштење словенских народа и проширивање и на њих њенога културног утицаја. Ради даљег напредовања православља у појединима удаљеним покрајинама, матична Црква даје својим кћеркама – црквама извјесну самосталност, која се и именује двојако: као аутономија и као аутоке-

фалија. Зато у православљу имамо низ аутокефалних, а то значи потпуно самосталних цркава, углавном везаних за територијални принцип, а то ће у оно вријеме бити превасходно и народни принцип, односно подудараће се с њим.

Западни и источни односи нарочито ће запасти у кризу у вријеме патријарха Фотија у другој половини IX вијека; нешто ће да се поправе – да би коначно дошло до њихова кидања у половини XI вијека (1054). Од тада имамо поцијепано хришћанство, а то долази од велике шизме Цркве. Источна црква остаје у својима православним традицијама, вјерна старини и њеној аутентичној интерпретацији – док западна уводи и извјесне нове догме од којих су неке постојале у зачетку и раније, али само као локално или можда приватно мишљење.

Црква се назива и католичком; али ваља истаћи: овај назив, грчкога поријекла значи у преводу на наш језик – посвудна, цијелога или свега свијета Црква, а Црква која има свој центар у Риму јесте Римокатоличка. Она је себе тако и звала првих вјекова по одвајању од Источне цркве: њени акти је именују изразом *Ecclesia Romana*. Вјечни град Рим остао је горд и тврд у организацији – зато у XVI вијеку (1517), долази до реформације и он губи велике територије и масе вјерника.

Православна црква вјерује и учи да је Бог један суштином, а троличан лицима. Његове три ипостаси нијесу три Бога него један: својства његове природе су једна, а лична су посебна. Бог делује у историји и свијету својим божанским енергијама. Бог отац је послао свога божанског Сина у свијет у лицу историјски реалнога Исуса Христа; он је завршио свој искупитељски подвиг и крунисао га васкрсењем а онда и вазнесењем у прослављеноме тијелу на небо. Послао је ускоро Духа Утјешитеља који од Оца исходи: Дух исходи од Оца у вјечности, а Син га шаље у свијет у времену. У Шпанији је почело да се учи да Дух, и од Христа, кроз слање, прима неке особине (као да су оне посебне!) па је у *Символ вјере* убацивана интерполација *Filioque: et Filio que* (и од Сина). То се свидјело Карлу Великоме, који је наредио да се тај додатак чита у његовој дворској капели, а онда је дошло до тога да се нареди папи Лаву да то узме за опште учење цијеле Цркве. Православна црква је ово сматрала за неосновано: новотаријом, држећи да привремено слање Христово Духа који од Оца исходи – у свијет, не значи никакву допуну његових особина.

О пресветој Богородици Православна црква учи да је она аутентични представник људскога рода: од ње ће њен син и Божји Син да наслиједи људску природу са првородним гријехом, мада она личнога

гријеха није имала. Она је, значи, била зачета и рођена у континуитету гријеха који је уздуж и попречио прожео сву људску природу која је изворно била добра. Христос преузима кривицу за гријех, и списак грехова је поцијепао својим подвигом на Крсту.

Цариградски патријарх у православноме свијету има приоритет части, и – то је све: он је *primus inter pares* (= први међу првима). *Consensus ecclesiae* је глас саборне свијести Цркве.

Православна црква је – ради разумијевања проповиједи – дала, почевши са словенским народима – да и други, народни језици могу да се употребљавају у богослужењу: тако је превазиђена теорија тројезичника (грчки, латински и јеврејски – на којима је на крсту била исписана наводна Христова кривица). Словенски случај је у Европи први, а на Истоку је тако било од почетка (Етиопија, Грузија). На Западу те појаве није било све до Другога ватиканског концила код римокатолика. Са тим су проблемом имали муке и Тирило и Методије кад су из Моравске ишли у Рим да се правдају; и на путу, у Венецији (Млечима), и у Риму, али је папа видио да није у питању јерес, него само језик народни: благословио је словенски језик и словенско богослужење, и рукоположио Методија за епископа панонског.

Православна црква је једна у својој бити, али организационо она је подијељена у велики број аутономних и аутокефалних цркава. Њихови богослужбени језици су различити, јер их има више; у обреду има понешто локалне праксе, али основно је заједничко. У богослужењу је матрица свих богослужбених чинов света Литургија; она је централни нерв Цркве – главна њена света тајна, а Црква је светајна, извор за тајне. Литургија у ствари представља и актуализацију Христова живота и рада.

Административни поредак у православљу је такав да унутар једне структуре свештенство општи непосредно; али ако треба да се службено ступи у везу са лицем или канцеларијом из друге епископије, онда административни ток иде преко епископа; у једној аутономној цркви – преко њенога поглавара, а у једној аутокефалној – такође преко поглавара. Дакле, административни ток иде усходно до поглавара надлежне аутокефалне цркве, а овај то прослеђује своме колеги, сабрату – такође аутокефалном поглавару, који административни ток упућује наниже: епископу или, преко њега још ниже – свештенику.

Дуга листа православних цркава – аутокефалних и аутономних, у достојанству патријаршије, архиепископије или митрополије – манифестује православно јединство у народноме, националном, помјесно-

ме, административном... мноштву. У томе мноштву и различитости феноменално узетом, и у томе јединству суштински појмљеном, имамо – многојединство као живу имплицитну црквену цјелину. Саборност је душа и унутрашње својство њено, које има своје утемељење и оспољашњење у Евхаристији – срцу и сржи цркве.

Дакле, Црква држи и чува благодатни идентитет са Богом преко Христа – свога оснивача и своје Главе, јединог посредника између Бога и људи.

РЕЗИОМЕ

ПРОФ. Д-Р ДИМИТРИЈ М. КАЛЕЗИЧ

РЕЛИГИЈА ОТКРОВЕНИЯ

Откровение (церковнославјанизм) и откривение (сербизм), т. е. откриће (сербизм более позднего времени) – термины, находящиеся в повседневном коллоквиальном употреблении, но между ними все-таки можно выявить некоторые различия: церковнославянское выражение и его сербский „отпечаток“ (откровење – откривење) употребляются лишь в ситуациях, когда речь идет о духовных содержаниях и их измерениях, тогда как сербский термин „откриће“ находит применение исключительно в сфере естественных наук.

Откровение представляет собой отношение и содержание, вытекающее из этого отношения или соотношения. Следовательно, откровение есть отношение, но вместе с тем и вытекающее из него содержание, которое передается его посредством. Речь идет, собственно, о диалоге или разговоре между человеком, который задает вопросы, и Богом, Который отвечает на них. Здесь, по-видимому, мы имеем дело с двумя субъектами: относительным – человеком, и абсолютным – Богом. Содержания, выявленные при посредстве откровения, объята человеческой мыслью и воплощены в слове, они передаются в Предании, а часть их зафиксирована в Писании. Речь идет о Священном Предании и Священном Писании, поскольку *священным* является содержание, исходящее от Бога, Который есть свят сам собой и сам по себе, в отличие от человека и мира, которые освящаются. Это содержание формулируется и интерпретируется во вселенском сознании и слове Церкви, на основании соборного подхода и метода, и его идентичность охраняется лишь в Церкви. Единственным компетентным истолкователем этого содержания является Церковь.

SUMMARY

DR. DIMITRIJE M. KALEZIC

RELIGION OF REVELATION

There are several current expressions for the term *revelation*; in the Church-Slavonic language: *otkrovenie*, in the recent version of Serbian language: *otkrivenje*, and in an older Serbian: *otkriće*, but their exact meanings do not denote the same. The Church-Slavonic word *otkrovenje* and its Serbian equivalent *otkrivenje* are used in a spiritual dimension, but an old Serbian term *otkriće* denotes a discovery, having a context of natural sciences.

The term *otkrivenje* represents a content and a relation, a connection that springs up from that relation, i. e. from their co-relation. . It means that the revelation is a relation as well as a content coming from it and is transferred by. Therefore, the revelation is a dialogue or conversation between the man who is asking and the God who is responding. There are two subjects that matter, a relative and an absolute one, man and God. The revealed content is captured by human thought and transformed into human words, communicated via the Tradition or partly by the Scriptures. This means that the Holy Tradition and the Holy Scriptures constitute the revelation. The content coming from God is *holy*, because God Himself is in His essence holy, and man – together with the creation - is sanctified (consecrated) by Him. That content has been formulated and interpreted through the ecumenical conscience and the word of the Church, by councilor way and methods, and its genuine integrity is being continuously preserved in the Church. The only competent interpreter of the revelation is the Church.